

Kotona Suomessa

Astu sisään. Se kannattaa.

Matkaraportti

Opintomatka Norjaan 14.-15.5.2019

Kotona Suomessa -hankkeen opintomatkalle Norjaan osallistuivat hankkeen kaikkien aluekoordinaattoreiden ja projektisuunnittelijan lisäksi edustajat TEM:stä sekä Uudenmaan ja Varsinais-Suomen ELY-keskuksista. Vierailun isäntänä toimi Norjassa ELY-keskusta vastaavan organisaation IMDI:n virkamies Lars Lilleflot, joka oli myös suunnitellut vierailun ohjelman.

Päävierailukohteena Bodø

Bodø on 52 000 asukkaan aktiivinen ja kehittyvä kaupunki, joka on Nordlandin läänin suurin kaupunki ja sen hallinnollinen keskus. Bodø on Tromssan jälkeen Pohjois-Norjan toiseksi suurin kaupunki. Bodø:n asukkaista noin 10 % on ulkomaalaistaustaisia ja heidän osuutensa kasvaa 1 %:n vuosivauhdilla lähinnä maahanmuuton takia. Bodø on valittu Norjan viihtyisimmäksi kaupungiksi vuonna 2016 ja se toimi Norjan kulttuuripääkaupunkina vuosina 2017-2019. Bodø on myös vuoden 2024 Euroopan kulttuuripääkaupunkiehdokas. Bodø:n tavoitteena on olla pohjoisen Norjan vetovoimainen ja keskeinen kaupunki, jossa huomioidaan asukkaiden tarpeet, viihtyvyys ja turvallisuus.

Tavoitteena maailman ympäristöystävällisin kaupunki

Bodø on myös mukana hankkeessa, jossa keskitytään alueen kehittämiseen, energiatehokkuuteen ja erilaisiin liikkumismuotoihin "ZEN The Research Center on Zero Emission Neighborhoods in Smart Cities". Tavoitteena on hyvä julkinen liikenne sekä pyöräilyn ja jalankulun helpottaminen. Kaupungin visiona on uusi, älykäs Bodø, joka on maailman ympäristöystävällisin kaupunki.

Kuva 1 Bodø:n kaupunkia

Ensimmäinen vierailu: Cermaqin lohenkasvatustehdas 14.5.2019

Matka Bodøstä Helnessundin saarella Steigenissa sijaitsevaan Cermaqin tehtaaseen kesti yhteensä noin kaksi tuntia. Pohjois-Norjan Nordlandin läänissä sijaitsevassa Steigenissä on noin 2500 asukasta ja kunnan työttömyys on alhainen, vain 1,4 %. Cermaq on Steigenin suurin työnantaja. Norjan työttömyysprosentti on 3,8 %, kun Nordlandissa se on 2,5 %.

Kuva 2 Helnessund on syrjäinen saari noin tunnin ja kymmenen minuutin merimatkan päässä Bodøstä.

Cermaqin Steigenin yksikön uusi, huippumoderni lohenkasvatustehdas valmistui viime vuonna ja se otettiin käyttöön kesällä 2018. Maailmalla syödystä lohesta joka kymmenes on lähtenyt juuri täältä, syrjäiseltä Helnessundin saarelta. Tehtaalta viedään lohta erityisesti Ranskaan, Englantiin, Kiinaan ja Japaniin. Suomeen Cermaqista lohta tulee Hätälälle. Huippusesongin aikana tehtaassa työskentelee noin 200–250 työntekijää. Tehtaalle on myös tulossa oma fileointilinjasto, johon palkataan lähiaikoina 15 uutta työntekijää.

Lohen kasvatusta kestää 14–22 kuukautta meressä kelluvissa suurissa kasvatushäkeissä. Tehtaalla kalat perataan, pestään ja pakataan robottilinjastoilla. Samalla kala kuvataan useita kertoja laadun varmistamiseksi. Robotti ohjaa vialliset kalat erilliselle tarkastuslinjalle, jossa työntekijä tekee lopputarkastuksen. Kalan prosessointi elävänä merestä rahtivalmiiksi paketoituna kestää noin 1–3 tuntia. Laitoksesta lähtee päivässä noin 40 000 kalaa 7000:ssa laatikossa.

Miksi kalankasvatustehdokselle?

Cermaq on maailmanlaajuinen yritys, joka kuuluu Mitsubishi-konserniin. Yrityksen pääkonttori sijaitsee Osllossa. Norjan lisäksi Cermaq toimii Kanadassa ja Chilessä. Cermaqin työntekijät Steigenissä edustavat 11 eri kansallisuutta muun muassa Latviasta, Liettuasta, Puolasta, Syyriasta, Somaliasta, Eritreasta ja Afganistanista. Työntekijöistä 40 % on työperusteisia maahanmuuttajia EU:sta, 30 % pakolaistaustaisia maahanmuuttajia ja 30 % kantanorjalaisia.

Moninaisuus henkilöstöpolitiikan ytimessä

Kansainvälisesti Cermaq-yhtiön kieli on englanti, mutta tehtaan työkielenä on norja. Rekrytoinnin yhteydessä työnhakijan kielitaito testataan haastattelussa. Työhön vaaditaan vähintään

peruskielitaito norjasta ja työntekijöiltä edellytetään luku- ja kirjoitustaitoa. Englannin kielen käyttö sallitaan vain poikkeustilanteissa.

Kuva 3 Tehdastyöntekijät työskentelevät kaksi tuntia, jonka jälkeen on puolen tunnin tauko. Näin jatketaan kolme kertaa päivässä yhdessä vuorossa. Laadun varmistamiseksi tehdashallin lämpötila on 8 °C, joten tauot ovat tarpeen.

Työsuhdetta solmittaessa työnhakijalle tehdään rikosrekisteritarkastus lentorahdin turvallisuuden takia. Ilman työntekijöiden rikosrekisterin tarkastusta Cermaq olisi velvoitettu käyttämään Oslos lentokentän kallista röntgenpalvelua. Rekisterin on oltava rikkeetön viiden vuoden ajalta.

Vierailun aikana esille tullut kiinnostava kysymys oli, miten kantaväestö on suhtautunut maahanmuuttajataustaisiin työntekijöihin. Cermaqissa kulttuurierot eivät nouse keskiöön, vaan työte on hyvin pragmaattinen. Tämä ei tarkoita, etteikö eri taustoista tulevien työntekijöiden yhteistyössä olisi ollut haasteita. Hankaluuksia on joskus ollut työryhmissä, joissa kaikki työntekijät edustivat samaa kansallisuutta tai silloin, kun työryhmän esimies on nainen tai alaisiaan nuorempi. Yritys ei ole tehnyt haasteista kynnyskysymyksiä, vaan se on puuttunut ongelmiin ja ratkaissut ne keskustelemalla ja luomalla sekaryhmiä eri etnisistä ryhmistä.

Henkilöstöpolitiikalla pyritään aktiivisesti tasapainoon henkilöstön taustojen kuten sukupuolen, iän ja kansallisuuden suhteen. Yritys välttää siksi palkkaamasta samasta kieli- ja kulttuuritaustasta tulevia niin paljon, että he pystyisivät muodostamaan oman yhteisönsä yrityksen sisälle. Näin varmistetaan norja työkielenä ja maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden kielitaidon kehittyminen. Hyvästä henkilöstöpolitiikasta kertonee sekin, että yrityksellä ei ole ollut ongelmia työvoiman saannissa. Vain teknisten alojen erikoistyneitä on joissakin tehtaissa ollut hankalaa rekrytoida. Panostaminen henkilöstöpolitiikkaan on samalla satsaus tulevaisuuteen, sillä todennäköisesti se sitouttaa työntekijöitä jäämään yritykseen alalle, joka ei ole kovin houkutteleva kantaväestön silmissä.

Osaavaa työvoimaa työssäoppimiseen panostamalla

Cermaq tarjoaa työharjoittelupaikkoja ja työvoimakoulutusta paikallisen työvoimatoimiston (NAV Norwegian Labour and Welfare Administration) kautta. Työharjoittelu voi olla osa kotoutumiskoulutusta. Usea työntekijä onkin aloittanut ensin työharjoittelussa ja saanut sen jälkeen

työpaikan yrityksestä. Moni pakolaistaustaisista työntekijöistä oli sijoitettuna Helnessundiin, ja he pääsivät tutustumiskäynnille tehtaaseen osana kotoutumiskoulutusta. Steigenissä asuu kiintiöpakolaisia Kongosta, Sudanista ja Syyriasta.

Yritys panostaa työntekijöidensä ammattitaitoon ja osaamisen kasvattamiseen oppisopimuskoulutuksen avulla. Jokaisella työntekijällä taustasta riippumatta on mahdollisuus edetä yrityksessä uusiin tehtäviin osaamisen karttuessa. Noin 70 % työntekijöistä on valmistunut ammattikoulutuksesta tai oppisopimuskoulutuksesta. Loput tekevät tuotantotyötä ja opiskelevat norjaa, jotta pääsevät ammatilliseen koulutukseen kielitaidon kehittyttyä. Oppisopimuskoulutus on erityisesti maahanmuuttajataustaisille työntekijöille hyvä mahdollisuus kehittää ammattitaitoaan. Samalla työnantaja saa osaavaa työvoimaa. Koulutusohjelma voi kestää kaiken kaikkiaan viisi vuotta, jos työntekijällä ei ole muuta soveltuvaa koulutustaustaa. Valmistuttuaan työntekijä saa lisää palkkaa 15 NKR per tunti.

Cermaq järjestää työntekijöilleen myös ilmaisia norjan peruskielen kursseja iltaisin ja viikonloppuisin, osaksi kunnan pakolaisosaston tuella ja oppilaitosyhteistyöllä. Yritys ei saa taloudellista tukea kielikurssien järjestämiseen. Opetus keskittyy yleisesti kielitaidon tason nostamiseen, ei ammattikielitaidon kehittämiseen.

Suurin osa maahanmuuttajataustaisista työntekijöistä on hankkinut asuntonsa itse, mutta Cermaq auttaa tarvittaessa kodin löytämisessä. Vapaita asuntoja ei ole helppo saarelta löytää, mutta monet ovat kuitenkin onnistuneet löytämään oman talon paikallisilta näiden muutettua pois. Kesämökkejä on myös saatu vuokralle yrityksen työntekijöitä varten. Maahanmuuttajat ovat kotoutuneet hyvin sekä yritykseen että yhteisöön. Vakituinen työ Cermaqissa on mahdollistanut oman kodin ostamisen, mikä työpaikan lisäksi juurruttaa maahanmuuttajia jäämään saareen.

Kuva 4 Näkymä Cermaqin ruokalasta

Tapaamiset Nordlandin lääninhallinnon ja Bodøn kunnan sekä alueellisen työn ja hyvinvoinnin hallinnon edustajien kanssa 15.5.2019

Päivän aikana kuultiin puheenvuoroja useista eri aiheista ja käytiin keskustelua Norjan ja Suomen yhtäläisyyksistä ja eroista.

Camilla Helgesen: Project IM, Integration reception centre - Kotouttamistyötä jo vastaanottokeskuksessa

Norjaan on perustettu kokeiluluonteisesti vastaanottokeskuksia, joihin suurella todennäköisyydellä oleskeluluvan saava turvapaikanhakija voi päästä hakemuksesta asumaan. Yksi tällainen vastaanottokeskus on Bodøssa. Kyse on kansallisesta «I am» -projektista, ja se on käynnissä kolmatta vuotta. Päärahoittaja on Norjan valtio, ja pienempi osuus rahoituksesta tulee kunnilta. Bodø vastaanottaa tänä vuonna 80 pakolaista, joista 50 tulee IM-projektista.

Projektin tavoitteena on osallistujien nopea kotoutumisen alku ja myönteisen turvapaikkapäätöksen jälkeen saumaton siirtyminen kuntaan. IM-projektiin mukaan pääsevät turvapaikanhakijat ovat siinä vapaaehtoisesti ja he ovat hyvin motivoituneita osallistumaan. Projektin avulla yritetään luoda osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia sekä ehkäistä passivoitumista vastaanottokeskusaikana. Yksinäisyys ja ystävien puute on monien turvapaikanhakijoiden ongelma myös Norjassa. Osallistujat myös opiskelevat norjan kieltä, kulttuuri-, yhteiskunta- ja työelämä tiedotusta sekä tietotekniikkataitoja. Tarvittaessa heidän todistuksensa käännetään. He voivat mennä työharjoitteluun heitä kiinnostaville aloille ja suorittaa ammatillisia testejä ja näyttöjä. Projektissa mukana olevissa vastaanottokeskuksissa pystytään tarjoamaan osallistujille yksilöllistä tukea ja enemmän toimintaa kuin tavallisissa vastaanottokeskuksissa. Mikäli turvapaikanhakija on liikaa pois toimenpiteistä, hän voi joutua ohjelmasta pois.

Kuva 5 Camilla Helgesen esittelee IM-projektia

Tukea työelämään pääsemisessä

IM-projektissa on vuosittain 100–120 osallistujaa kokopäiväisesti mukana 3–6 kk:n ajan. Bodøn vastaanottokeskuksessa on tällä hetkellä 60 asukasta lapset mukaan lukien. Aikuinen turvapaikanhakija saa vastaanottokeskuksessa valtiolta vastaanottorahaa n. 2 400 NOK/kk ja bussikortin. Projektin osallistujat voivat olla myös töissä. Työntekoa hankaloittaa se, että turvapaikanhakijan on vaikeaa saada pankkitili ja -tunnukset ilman passia. Turvapaikanhakija voi hakea Norjassa 6 kk:n ajaksi väliaikaista oleskelulupaa, johon sisältyy täysi työntekooikeus. Hanke tekee yhteistyötä yritysten kanssa. Projektiin osallistuvat turvapaikanhakijat voivat saada suosituksia

työnhakua varten. Projekti järjestää osallistujille myös muuta toimintaa kuten vaellusretkiä, liikuntaa ja teatteria yhteisöteatterin keinoin. Tavoitteena on osallistujien voimaantuminen.

Tuloksia

Projektissa on todettu, että varhainen tuki vastaanottokeskuksessa ja kielen opetuksen aikaistaminen johtavat kielitaidon nopeaan kehittymiseen. Kaiken kaikkiaan projektiin osallistuneiden kotoutumisen polku on ollut verrokkien polkua lyhyempi ja osallistajat ovat luoneet verrokkeja laajemmat sosiaaliset verkostot. He ovat myös motivoituneempia kotoutumaan verrattuna muihin turvapaikanhakijoihin. Tutkijat seuraavat projektia, ja tulokset julkaistaan projektin päättyttyä.

Ole Hatlebrekke: Bodø adult education centre as arena for integration and education - Kotoutumiskoulutusta maahanmuuttajille

Kuva 6 Bodø'n kaupungin aikuiskoulutuskeskuksen kyltti

Vierailimme aamupäivän Bodø'n kaupungin aikuiskoulutuskeskuksessa, jossa oppilaitoksen rehtori Ole Hatlebrekke esitteli toimintaa.

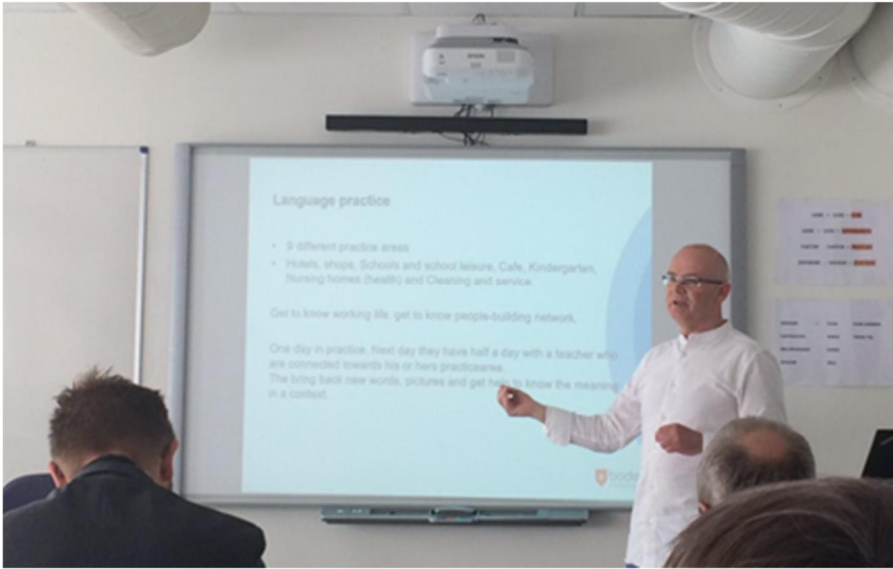
Aikuiskoulutuskeskuksessa on 330 opiskelijaa 38 eri maasta ja opiskelijat ovat iältään 16–62-vuotiaita.

Oppilaitoksessa on neljä opintolinjaa:

1. Norjan kieli ja yhteiskuntatietous
2. Aikuisten perusopetus
3. Kotoutumisohjelman kurssit
4. Kurssit turvapaikanhakijoille

Maahanmuuttajille on tarjolla myös 50 tunnin pituinen omakielinen yhteiskuntaorientaatiojakso. Norjan kielen opetusta on normaalisti 550 tuntia. Opetusta voidaan kuitenkin tarjota enemmän tarpeen mukaan, jopa 3 000 tuntia. Oppilaitoksessa on eritasoisia kursseja riippuen opiskelijoiden koulutustaustoista. Niitä ovat luku- ja kirjoitustaidon koulutus, perustasoinen kotoutumiskoulutus ja kotoutumiskoulutus korkeasti koulutetuille. Norjassa luku- ja kirjoitustaidon koulutus ja kotoutumiskoulutus ovat saman ministeriön alaisuudessa.

Ennen kielikoulutusten alkamista ei ole varsinaista kielitestausta, vaan koulutus valitaan todistusten ja asiakkaan kertoman perusteella. 6–8 viikon arviointijakson aikana selviää, onko opiskelija oikeassa koulutuksessa. Norjan kielen koulutusten tavoitteena on, että 2–3 vuoden kuluessa opiskelija on työllistynyt tai suorittaa jatko-opintoja. Tavoitteena on suullisen kielitaidon taso B1 ja kirjallisen kielitaidon taso A2. Yhteiskuntatietous arvostellaan asteikolla hyväksytty/hylätty. Perusopetuksen suorittaneet saavat päättötodistuksen ja oikeuden opiskella lukiossa.

Kuva 7 Bodøn kaupungin aikuiskoulutuskeskuksen rehtori Ole Hatlebrekke

Ammatillisuus koulutuksissa

Oppilaitoksen koulutuksissa on yhdeksän eri ammattialaa, joihin voi suuntautua. Ammattialat ovat hotelli, kauppa, koulut ja koulujen kerhotoiminta, kahvila, päivähoito, vanhustenhoito, siivous ja palvelut. Työelämäharjoittelu antaa työelämä tietoutta ja auttaa rakentamaan verkostoja. Harjoittelussa ollaan yksi päivä viikossa ja seuraavan päivän aikana opiskellaan puoli päivää ko. ammattialan sanastoa ja ammattitietoutta opettajan johdolla.

Oppilaitoksessa ja kaupungissa pidetään tärkeänä myös maahanmuuttajien vaikuttamismahdollisuuksia. Aikuiskoulutuskeskuksessa on opiskelijaneuvosto, joka voi tuoda oppilaitoksen tietoon opiskelijoiden toiveita. Kaupungissa toimiva maahanmuuttajaneuvosto taas voi esittää asioita kaupunginvaltuustolle.

Kehittämistyötä

Bodøn aikuiskoulutuskeskuksessa on meneillään hankkeita, joista yhdessä kotimaassaan peruskoulun suorittaneet opiskelijat voivat kerrata ja parantaa näitä tietoja ja taitoja. Tavoitteena on saada opiskelijat lukioon ja ehkäistä koulutuksen keskeyttämistä. Lisäksi meneillään on terveyden edistämisen Daniel-hanke. Norja on uudistamassa kotoutumislakiaan ja meneillään olevissa hankkeissa kehitetään lakiin uusia toimenpiteitä.

Daniel W. Sandbakk: Introduction programme - qualification, work and everyday integration - Kunnan kotouttava työ

Pakolaistoimisto koordinoi kunnassa yleisiä kotouttamistoimintoja, mutta valtio maksaa 97 % kuluista. Tavoitteena on, että maahanmuuttajat pääsevät mahdollisimman pian työelämään, saavat sosiaalisia kontakteja ja saavuttavat taloudellisen itsenäisyyden. Kotoutumiskoulutus kestää kaksi tai enintään kolme vuotta ja on kokoaikaista opiskelua. Tavoitteena on sen jälkeen päästä töihin tai jatko-opintoihin. Heti koulutuksen jälkeen 63 % pääsee töihin tai jatko-opintoihin ja vuosi koulutuksen jälkeen 72 % osallistujista on töissä ja opiskelemassa. Erityisenä tavoitteena on muodollinen koulutus korkeimmalla mahdollisella tasolla. Perusteena tavoitteelle on se, että heikosti koulutetuilla norjalaisillakin on huonot mahdollisuudet pysyvään työhön.

Tavoitteena koulutus

Maahanmuuttajille on Norjassa tarjolla monenlaista, erityisesti heille suunniteltua koulutusta. Samoin kuin Suomessa, aikuinen maahanmuuttaja voi tarvittaessa suorittaa peruskoulun. Aiemmin hankittu osaaminen pyritään kuitenkin kaikissa opinnoissa tunnistamaan ja tunnustamaan ja suoritettujen tutkinnon rinnastamaan. Lukiokoulutukseen on oma valmistava koulutus ja lukiossa voi

käydä opiskelemissa tarpeen mukaan myös yksittäisiä aineita. Lukiossa on myös terveydenhoitoalle suuntaava ammatillinen linja. Lisäksi yliopisto-opintoihin valmistautumiseen on tukea.

Tavoitteena työ

Työllistymistavoite pyritään laatimaan yksilöllisesti ottaen huomioon yksilön kiinnostuksen, osaamisen, aiemman työkokemuksen ja paikalliset työmahdollisuudet. Maahanmuuttajille tarjotaan työorientoituneita kursseja, joissa on ammatillisia opintoja ja työharjoittelua. Jos henkilön päätavoitteena on koulutus, pyritään hänelle löytämään mahdollisuuksien mukaan osa-aikatöitä. NAVin kanssa yhteistyössä järjestetään työorientoituneita aktiviteetteja, tukea työhön siirtymiseen, selvitetään tarvittaessa työkykyä ja tarjotaan työmarkkinatietoutta.

Muuta tukea

Pakolaistaustaisille maahanmuuttajille järjestetään vanhemmuusohjausta. Se on perheellisille pakolaistaustaisille kotoutujille pakollista. Kunta järjestää myös terveydenhuollon, asumisohjausta, talousohjausta ja muuta tarvittavaa tukea.

Focus on everyday integration and the 3rd sector - Bodø Council of Sports and Bodø Red Cross - Kolmannen sektorin rooli arkipäivän kotoutumisessa

Punaisella Ristillä (Røde Kors, NRK) on Bodøssä 3 000 jäsentä ja 500 vapaaehtoista. NRK opettaa norjan kieltä ja pyrkii vähentämään yksinäisyyttä. Bodøssä on kaksi kielikoulutusryhmää, joista toinen naisille (n. 20 osallistujaa) ja toinen vastaanottokeskuksen asukkaille (n. 15 osallistujaa). Opettajat ovat Røde Korsin vapaaehtoisia, pääosin eläkkeellä olevia opettajia.

Punaisen Ristin toimintaa ovat myös luovat työpajat, Kreativt Verksted, kaksi kertaa viikossa. Niissä on mahdollista tehdä tekstiilitöitä ja kartuttaa sosiaalista verkostoa heille, joilla ei ole päivisin toimintaa.

Punainen Risti on melko tyytyväinen yhteistyöhön viranomaisten ja toisten järjestöjen kanssa, mutta palveluista voisi jakaa laajemminkin tietoa. Bodøssä on myös Punaisen Ristin Second Hand Shop, joka toimii vapaaehtoisvoimin ja jossa on maahanmuuttajiakin töissä. Vanhemmat vapaaehtoiset eivät osaa hyvin englantia, joten norjaa opitaan työn ohessa. Punaisella Ristillä ei ole Norjassa vastaanottokeskuksia. Muut yhdistykset sen sijaan johtavat Norjassa vastaanottokeskuksia.

Lån en Bodøværing: Lainaa bodøläinen

Punainen Risti on kehittänyt myös toimintamallin, jossa paikalliset vapaaehtoiset opastavat maahanmuuttajia käytännön asioissa. [Lainaa bodøläinen -toiminnan](#) päivystys on kerran viikossa ilta-aikaan tunnin ajan kirjastossa. Lainaamisen tarkoituksena voi olla apu jonkin asian hoitamisessa tai vain esimerkiksi kielen käyttämisen harjoitteluun. Lainaamisen yhteydessä uudet ja vanhat bodøläiset, opiskelijat, turvapaikanhakijat, pakolaiset ja muut muuttajat tapaavat. Niin vapaaehtoiset kuin uudet tulijat voivat osallistua toimintaan oman ajan ja tarpeiden puitteissa. Myös Norjassa on ollut haasteita saada vapaaehtoisia mukaan pitkäkestoiseen toimintaan, ja tämä on yksi tapa osallistua ilman pitkäaikaista sitoutumista. Osa vapaaehtoisista osallistuu kuitenkin toimintaan säännöllisesti joka viikko, ja osa apua saaneista uusista tulijoista on itse siirtynyt vapaaehtoiseksi myöhemmin.